

УДК 338.4

Вдовенко Н.М., доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри глобальної економіки НУБіП України

Меняйлова Г.Є., кандидат економічних наук, директор Кременчуцької філії Університету сучасних знань

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ: ЗМІСТ КАТЕГОРІЇ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Здійснено аналіз існуючих трактувань поняття «розвиток підприємства», визначено сучасні тенденції розвитку підприємств харчової галузі, загальні наслідки у сфері виробництва та споживання, та їх безпосередній вплив на діяльність підприємств харчової галузі. Таке дослідження має стати підґрунтям для визначення подальших перспектив розвитку підприємств харчової галузі.

Ключові слова: розвиток, ефективність, харчова галузь, тенденції розвитку, стратегія розвитку, продовольча безпека.

Abstract The analysis of existing interpretations of the concept of "enterprise development", defined current trends in the food industry, the overall effects of the production and consumption, and their direct impact on the activities of the food industry. This study should be the basis for determining the future prospects of the food industry.

Key words: development, efficiency, food industry trends, strategy development, food security.

Постановка проблеми. Тенденції сучасного економічного розвитку України вимагають створення потужної харчової промисловості не лише для формування відповідного експортного потенціалу, збільшення бюджетних надходжень, задоволення потреб населення в харчових продуктах в достатній кількості. Ефективна діяльність підприємств харчової промисловості має забезпечити необхідний рівень продовольчої безпеки держави і формування раціональної структури споживання харчових продуктів населенням України.

У сучасному ринковому середовищі основною умовою забезпечення стабільної життєдіяльності підприємств харчової галузі є його ефективний розвиток. Тому уточнення даного поняття й характеристика основних тенденцій в розвитку підприємств харчової галузі можуть стати основою для визначення перспектив щодо ефективності функціонування таких підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями розвитку підприємств, та його ефективності присвячені праці таких вчених як Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф., Василенко В.О., Шубравська О. В. та ін.

Проблеми функціонування підприємств харчової галузі, їх адаптації до ринкового середовища, ефективності виробництва продуктів харчування, економічні відносини з виробниками сировини найшли відображення в працях вітчизняних учених: Н. С. Белінської, В. І. Бойка, В. П. Галушко, В. І. Заїнчковського, Т. Л. Мостенської, П. Т. Саблука, В. М. Трегобчука, С. О. Шевельової, О. М. Шпичака та інших. Проте, питання розвитку підприємств харчової галузі в сучасних економічних умовах та аналізу тенденцій такого розвитку є на сьогодні недостатньо висвітленими.

Мета дослідження. Уточнення змісту поняття «розвиток підприємства», стосовно підприємств харчової галузі та визначення сучасних тенденцій їх розвитку, як основи формування ефективної стратегії розвитку.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні в Україні й за її межами багато наукових досліджень присвячується розвитку й функціонуванню підприємств в сучасних умовах господарювання.

Термін «функціонування» (від лат. *functio*) по суті є синонімом слова діяльність [4, с. 1441]. Діяльність, як загальнонаукове поняття складається з мети, засобів, результату і безпосередньо процесу. В свою чергу, характеристикою процесу є швидкість. В тому ж джерелі [4, с. 1097] розвиток визначається, як «незворотна, направлена та закономірна зміна матерії та свідомості, їх універсальна властивість; в результаті розвитку виникає новий якісний стан об'єкта». Як правило, виокремлюють

прогресивну форму розвитку (від нижчого до вищого) та регресивну (від вищого до нижчого). В таблиці 1 наведено трактування терміну «розвиток підприємства» різними науковцями.

Таблиця 1

Трактування терміну «розвиток підприємства» різними авторами

Автор	Трактування терміну «розвиток підприємства»
Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф.	«Довгострокова програма удосконалення можливостей вирішувати різні проблеми і здібностей до відновлення, особливо шляхом підвищення ефективності управління культурою організації».
Василенко В.О.	«... процес, що не припиняється в часі, плин якого не завжди відбувається постійно і безупинно, найчастіше йде стрибкоподібно з подоланням різних по глибині й охопленню криз».
Расвнева О.В.	«Унікальний процес трансформації відкритої системи в просторі і часі, який характеризується перманентною зміною глобальних цілей його існування шляхом формування нової дисипативної структури і переводом його в новий характер функціонування».
Єрохіна Е.А.	«Якісна зміна складу зв'язків (тобто структури) і функціонування системи, тобто якісну зміну системи».
Шубравська О. В.	«Процес переходу системи з одного стану в інший, що супроводжується зміною її якісних і кількісних характеристик».
Пономаренко В.С., Тридід О.М., Кизим М.О.	«Процес кількісно-якісних змін у системі, ускладнення структури і складу, в результаті чого підвищується її опірність дестабілізуючому впливу зовнішнього середовища й ефективність функціонування».
Афанасьєв Н.В., Рогожин В.Д., Рудика В.І.	«Об'єктивна зміна тільки якісних характеристик системи, обумовлена як фундаментальними законами природи (єдності і боротьби протилежностей, переходу кількість у якість, розвитку суспільства по спіралі і нагору), так і закономірностями функціонування конкретних систем (старіння устаткування, нагромадження досвіду і знань співробітниками, виснаження природних ресурсів) при якій формуються нові властивості системи».
Говорушко Т.А.	«Послідовність переходів соціально-економічної системи підприємств з одного стану в інший від моменту його створення до дати його ліквідації (юридичної та фізичної), що в цілому зумовлює зміни в соціально-економічній системі підприємництва».

Джерело: складено автором за даними джерел [1, с. 72; 2, с. 35]

Спільним в наведених визначеннях є те що, всі автори розглядають розвиток як постійний процес, а більшість з них акцентують увагу на те, що такий процес має яскраво виражені якісні характеристики й направлений на зміну стану підприємства.

Підсумовуючи вищесказане можна стверджувати, що розвиток вказує на внутрішній процес та характеризує його. Тобто, стосовно підприємства розвиток визначається змінами які відбуваються. Процес розвитку підприємств є постійним та незворотнім. Він забезпечує переходи від одного якісного стану до іншого.

На основі викладеного можна зробити висновок, що розвиток підприємства – це об'єктивний процес керованих або некерованих змін умов та параметрів його діяльності, що є різними за своєю спрямованістю, швидкістю, економічною природою, та відбуваються під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів. Результатом таких змін є перехід підприємства до якісно іншого стану, який також з часом має змінитися.

Ключовим фактором у процесі розвитку підприємств та підприємництва вважають протиріччя між обмеженими економічними ресурсами та безмежністю економічних потреб [1, с. 74].

Чинниками розвитку підприємств харчової галузі в Україні повинні бути:

- фінансово-економічний, майновий і соціальний стан суб'єктів господарювання;

- безпосередньо завдання харчової галузі;
- наявність державної підтримки, для підприємств, ефективна діяльність яких безпосередньо пов'язана з економічною безпекою нашої держави;
- рівень регулювання державою ринку на якому діє підприємство.

Згідно закону України «Про державне прогнозування та розроблення програми економічного та соціального розвитку України» [3], основними показниками розвитку галузі названі: обсяги й ефективність виробництва, розвиток конкуренції, конкурентоспроможність продукції, забезпеченість сировиною та матеріалами, ринкове становище підприємств галузі, розвиток міжгалузевих зв'язків, ефективність системи збуту продукції, обсяги інвестицій.

В сучасній ринковій системі господарювання підприємства харчової галузі розвиваються за певним сценарієм, який можна розглядати з багатьох позицій. Врахування сучасних тенденцій розвитку підприємств харчової галузі дозволить визначити ті чинники, що справляють безпосередній вплив на ефективність їх розвитку. В табл. 2 визначено основні тенденції розвитку підприємств харчової галузі.

Таблиця 2

Тенденції розвитку підприємств харчової галузі України

Тенденції	Загальні наслідки у сфері виробництва та споживання	Безпосередній вплив на діяльність підприємства
Глобалізація, яка приводить до все більшого і вільного руху капіталу, наукових і технічних розробок на міжнародних і регіональних рівнях	Збільшення кількості підприємств, які самостійно вирішують задачі НТП. Розширення доступу споживачів до інформації про молочні продукти	Необхідність вкладати кошти в науково-дослідну роботу. Підвищення вимог до організації контролю за складом та якістю продукції
Ареали харчування національними і традиційними продуктами будуть розширяться	Буде посилюватись увага до тривалості зберігання, якості і безпеки продуктів	
Зміна тривалості і способу життя людей, зміни на споживчих ринках, зростання вимог населення до якості і безпеки молочних продуктів	Організація випуску продукції для різних соціальних і вікових груп населення, а також різних сфер торгівлі	Необхідність диверсифікації та розширення асортименту. Витрати на ці заходи мають приносити прибуток підприємству, як довгостроковий так і в короткостроковій перспективі.
Облік і все більше зрощування ідеології харчування з медичними нормами і світоглядом	Розробка і розширення асортименту продуктів здорового харчування, а також функціональних продуктів	
Ріст науково-технологічного потенціалу, інтернаціоналізація науки	Підвищення питомої ваги високих технологій.	Більш інтенсивне оновлення техніко-технологічної бази підприємства, з врахуванням сучасних досягнень науки і техніки, з врахуванням вимог щодо ресурсоощадливості та збереження довкілля.
Ріст вартості людських, енергетичних і матеріальних ресурсів	Пріоритетний розвиток автоматизованих ресурсо- і енергозберігаючих технологій, комп'ютеризація управління	
Ріст екологічних проблем	Поява технологій, що забезпечують збереження оточуючого середовища	

Розроблено автором за даними джерела [5, с. 4-6]

Загалом цей перелік може бути розширений та доповнений, проте врахування загальних тенденцій в розвитку підприємств харчової галузі має стати основою для побудови ефективної стратегії діяльності таких підприємств.

Так, зміна тривалості і способу життя людей, зростання вимог населення до якості і безпеки продуктів харчування буде вимагати від підприємств розширення доступу до інформації щодо продуктів харчування. В таких умовах, поява кожного нового продукту повинна бути підкріплена широкою інформаційною підтримкою про новизну й специфіку даного продукту та відповідного позиціонування його на ринку. Увага з боку споживачів до тривалості зберігання та якості продуктів, їх безпеки обумовлює підвищений інтерес підприємств харчової галузі до новітніх розробок в цій сфері, та необхідність фінансування таких розробок та інновацій.

Загалом, тенденції розвитку підприємств харчової галузі є взаємопов'язаними між собою. Для підприємств актуальним буде визначити такий взаємозв'язок та ті тенденції, що мають найбільший вплив на їх розвиток як короткостроковій так і в довгостроковій перспективі. Таке дослідження має стати підґрунтям для розробки стратегій розвитку підприємств харчової галузі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі викладеного матеріалу можемо стверджувати що розвиток, як процес для підприємств є постійним та незворотнім. Він забезпечує переходи від одного якісного стану до іншого.

Сьогодні можна визначити загальні, взаємопов'язані тенденції, що мають безпосередній вплив на розвиток підприємств харчової галузі. Саме врахування цих тенденцій, визначення їх наслідків та впливу на діяльність дозволить підприємствам харчової галузі вибудовувати ефективні стратегії розвитку.

Список використаних джерел:

1. Говорушко, Т.А. Мале підприємництво та ефективність його розвитку у харчовій промисловості України: Монографія / Т.А. Говорушко. – К. : НУХТ, 2007. – 391 с.
2. Запасна Л. С. Економічна сутність розвитку підприємства / Л. С. Запасна // Культура народів Причорномор'я. — 2007. — № 96. — С. 33–37
3. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програми економічного та соціального розвитку України» від 23.03.2000 р. № 1602-III [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1602-14>
4. Советский энциклопедический словарь : 4-е изд. / [Гл. ред. А. М. Прохоров]. – М. : Сов. Энциклопедия, 1988. – 1600 с.
5. Шафалюк, О. К. Особливості структури споживання і конкуренції на ринку молокопродуктів України / О. К. Шафалюк // Маркетинг в Україні. – 2006. – № 4. – С. 4-10